

Зоряна Степник

**ВНУТРЕННЯЯ ТОРГОВЛЯ СПИРТНЫМИ НАПОЯМИ В ПРИДНЕПРОВСКОЙ
УКРАИНЕ И ТРАНСПОРТНОЕ ОБЕСПЕЧЕНИЕ ЕЕ РАЗВИТИЯ
(ВТОРАЯ ПОЛОВИНА XIX – НАЧАЛО XX В.)**

В статье анализируются особенности организации торговли алкогольными напитками на внутреннем рынке Приднепровской Украины в указанный период и роль железнодорожного транспорта в ее развитии.

Ключевые слова: рынок, торговля, алкоголь, железная дорога, Надднепрянская Украина.

Zoryana Stepnyk

**INTERNAL LIQUOR IN DNEPER UKRAINE AND THE ROLE OF RAIL TRANSPORT IN
ITS DEVELOPMENT (THE SECOND HALF OF XIX – EARLY XX CENTRY)**

This article analyzes the peculiarities of trade in alcoholic drinks in the domestic market in Naddnipranska Ukraine the period and the role of rail transport in its development.

Key words: market, trade, alcohol, railway, Naddnipranska Ukraine.

УДК 94 (438)

Наталія Григорук

**РОЛЬ ТОВАРИСТВА ВІДЕНСЬКА «СІЧ» ПІД ЧАС СЕЦЕСІЇ УКРАЇНСЬКИХ
СТУДЕНТІВ ЛЬВІВСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ В 1901–1902 РР.**

У статті висвітлено роль товариства віденська «Січ» під час сецесії українських студентів Львівського університету в 1901–1902 рр.

Ключові слова: товариство «Січ», Відень, сецесія, український студентське товариство, Львівський університет.

Друга половина XIX – початок XX ст. стали в історії народів Габсбурзької монархії періодом виразного політичного, економічного, культурного поступу. Ці процеси зачепили і Галичину, де ситуація водночас характеризувалася загостренням українсько-польських стосунків. Чи не найбільше українсько-польське суперництво розгорнулось у сфері освіти. Вважали, що одержання знань рідною мовою є необхідною передумовою подальшого розвитку нації.

На початку XX ст. Львівському університетові довелося стати ареною запеклої боротьби української молоді за право навчання українською мовою. Ця боротьба надала рухові галицьких українців за національну вищу школу якісно нового змісту та форм. З актуалізацією в студентському русі університетського питання, що не виходило досі за рамки дискусій у порівняно вузьких колах інтелігенції та петицій до уряду, воно набрало загальнонаціонального резонансу. За аналогією з іредентизмом інших народів Австро-Угорської імперії (чехів, італійців, словенців), організований студентський рух надав могутнього поштовху розвитку українського національного життя.

Наукова новизна полягає у тому, що на основі різноманітних джерел, здійснено спробу вивчення ролі товариства віденська «Січ» під час сецесії українських студентів Львівського університету 1901–1902 рр. Аналізується національно-патріотичний рух студентства на початку XX ст., його участь в боротьбі за заснування українського університету у Львові. Період 1900–1914 рр. був часом чи не найбільшої громадсько-політичної активності українського студентського руху. Справа українського університету у Львові, стала ключовою проблемою політичного життя українців в Австрії, вагомим чинником розвитку та консолідації національного руху і формування міжнародних відносин. Сецесія української молоді з Львівського університету 1901 р., належала до подій першорядного політичного значення, що тривалий час зосереджувала увагу суспільності, мобілізували її на громадсько-політичні акції. Значною мірою саме завдяки послідовності, наполегливості й розмаху боротьби студентства вимога заснування українського університету у Львові перетворилась в одне з чільних домагань національного руху та постійно фігурувала в політичних комбінаціях і на переговорах.

Мета статті полягає у виявленні впливу боротьби товариства віденська «Січ» за національний університет на початку XX ст. на формування ідеології національного руху, практичну діяльність політичних та громадських сил, розвиток українсько-австрійських взаємин. Основні завдання дослідження базуються на: аналізі стану наукової розробки теми; характеристиці основних етапів та особливостей боротьби українських студентів та викладачів Львівського університету за

національну вищу школу в 1901–1902 рр.; визначити вплив змагань за український університет в Австрії на розвиток української національної ідеї.

Це питання певною мірою знайшло відображення в різнопланових працях істориків. Вивченням участі товариства віденська «Січ» у сецесіях українських студентів Львівського університету займалися Ю. Вітошинський [1], Т. Марітчак [2], І. Куровець [3], М. Кордуба [4], Т. Батенко [5], Р. Кухар [6] та ін.

Наприкінці XIX ст. посилюються змагання за створення українського університету у Львові, що втягують у свою колію і віденську «Січ», мотивуючи її до чергових зусиль, тим паче, що товариство опанувала на той час деяка байдужість при всього чотирнадцяти дійсних членах у академічному році 1900/1901. Таким чином, виникла нагода зробити підсумки дворічних дискусій у «Січі», починаючи з 80-х рр. XIX ст., над критичним питанням заснування рідного університету в Галичині. Заходи, які проводилися на батьківщині й за кордоном завершилися загальним студентським з'їздом у Львові в 1899 р., де винесено вимогу до австрійської влади створити незалежний від польських впливів університет для українського населення. Коли справа заснування вищого навчального закладу затягувалась, провідний політичний діяч в Галичині Ю. Романчук вніс на засіданні парламенту в Відні у 1901 р. резолюцію щодо заснування окремого університету для більшості українського населення у Східній Галичині, що включала теж вимогу збільшення українознавчих кафедр у чинному тоді Львівському університеті, опанованому поляками. Гасло боротьби за власний університет у Львові, що постійно затягувалося з допомогою неприхильних до українства польських чинників, мобілізувало тепер до дії українське громадянство й усі наші студентські організації, включно з віденською «Січчю».

У 1901–1902 рр. студенти-українці Львівського університету організували сецесію – акцію припинення навчання на знак протесту проти репресивних заходів адміністрації щодо організаторів українських студентських віч та демонстрацій, а також проти закликів до погромів українського студентства.

У 1901 р. відбулося загальнослов'янське віче в справі слов'янських університетів, на яких були присутні близько 1000 студентів. На ньому до слова про обговорення українського університету не було допущено речника «Січі», однак це не завадило газеті «Руслан» звинуватити «Січ» в тому, що вона пасивно поставилася до справи українського університету, не виступивши на вічі. Зараз ми вже не можемо впевнено сказати, яка була справжня роль «Січі» у цій справі, однак зауважимо, що Відень в цілому і «Січ», зокрема погано впливали на галицьких студентів і особливо на львівських, де студентський рух був найбільш активним. Та й З. Кузеля констатує, що «січовики завинили в тій справі однак причин невдачі треба було шукати не в байдужості, а в негативній «політиці «Січі», від якої відводив ще Драгоманов, заохочуючи до активної боротьби» [7, арк. 24–25].

До зближення зі слов'янами у січовиків не дійшло, вони і далі називали їх «панславістами» та «голотою». «Січ» висить у воздуху, бо до Слав'ян йти не хоче, а між німців не може!» [7, арк. 25].

19 листопада 1901 р. на загальному вічі українські студенти висловили недовіру університетському сенату та окремим професорам, вимагали заснування окремого українського університету. Внаслідок тенденційного слідства, проведеного університетським сенатом, з навчального закладу було виключено п'ять українських студентів, як ініціаторів листопадового віча та демонстрацій. У відповідь на дії адміністрації українські студенти скликали 1 грудня 1901 р. нове віче, на якому ухвалили рішення залишити університет.

Сецесія 440 українських студентів львівського університету в 1901 р., що виїхали в кількості (305 осіб) продовжити студії за кордоном, зміцнила теж ряди січової громади у Відні. «Січ» підтримала резолюцію Ю. Романчука внаслідок публічного виступу в столиці на захист освітніх й національних прав, які не надавалися українцям пропольським урядом. Січове товариство влаштує цілу низку нарад, прилюдних зборів, рефератів і доповідей про причини бойкоту львівського університету українцями, з метою підтримки на віденському терені ідеї створення навчальної установи для їхнього населення. Досить великим успіхом треба назвати велике віче, організоване 26 листопада 1901 р. у Відні на яке «Січі» вдалося зібрати понад 300 осіб, між учасниками було багато іноземців і майже всі депутати [8, с. 45].

У «Січі» виникає рух із приїздом групи українських львівських студентів з Т. Меленем, М. Лозинським, Р. Перфецьким та ін. 9 листопада 1901 р. на загальних зборах головою став Т. Мелень (1879–1915 рр.), а з 9 лютого 1902 р. на голову товариства обрано доктора Р. Перфецького (1880–1944 рр.), майбутнього голову західноукраїнського товариства Ліги Націй. Тим часом, у Львові мужніла справа вільного українського університету, «Січ» організувала свою акцію у цій справі: подала петицію до державної Ради і скликала кілька віч і зборів [7, арк. 24]. Січовики намагалися популяризувати ідею українського університету і між слов'янами, але тут давали про себе знати колишні розірвані з ними стосунки.

Пожвавлення діяльності в «Січі» припадає на приїзд великої групи львівських сецесіоністів 12 січня 1902 р. [2, с. 156]. Січовики організували зустріч біля Північного залізничного вокзалу у Відні, бо на вокзал поліція великої української колонії не допустила. Після такої маніфестації утворюється в «Січі» окремий комітет для продовження розпочатої раніше акції серед іноземців з метою їх підтримки заснування українського університету в Галичині. Нове піднесення товариства відбувається під час сецесії української молоді з львівського університету. 12 січня 1902 р. сецесіоністи приїхали до Відня (близько 300 осіб) і почали записуватися до «Січі». Тільки в перші два дні записалося 305 українців – 171 теолог, 80 правників, 48 філософів, 6 медиків ... «Січ» утворила окремий комітет [7, арк. 26].

Для обговорення питань заснування університету, на другий день, після приїзду, скликано нараду, на якій вирішили провести віче у Відні, на яке запрошувалися слов'яни і німці. Проте поліція не дозволила його проведення. Після невдалих прохань допомоги у секретаря віденського університету Брокгаузена, доктор Є. Косевич, Т. Мелень і З. Кузеля скликали збори, запросивши усі студентські організації за винятком москвофілів. Та й це не вдалося січовикам, оскільки близько 30 росіян на чолі не забажали звільнити зал, де, за домовленістю з господарем, мали пройти згадані збори і січовики змушені покинули зал під російські співи [7, арк. 27]. Подібні акції росіян повторювалися і надалі, окрім того до них залучився ще й «Кружок любителів руського язика» на противагу їм товариство «Зоря» та деякі польські товариства стали на боці січовиків.

Віче «Січі» вдалося провести під гаслом «надзвичайних зборів», оминаючи перешкоди москвофілів та віденської поліції. Вони були більш схожі на збори і розпочалися 4 лютого виконанням пісні «Ще не вмерла Україна». Далі слово для короткої промови взяв головуючий Т. Мелень. З резолюцією зборів виступив студент права Є. Косевич. Враховуючи її вагомість, текст подаємо повністю і без змін: «Українська студентська молодь, що зібралася на надзвичайних загальних зборах «Січі» у Відні 4 лютого 1902 року 1) домагається рішучо як найшвидшого самостійного українського університету у Львові; 2) підносить з натиском, що події, які її приневолити в обороні потоптаної чести українського народу покинути львівський, а перенестися на віденський університет, вважає актом панованя насилля і безправства, против якого як доси, так і надалі боротися не перестане; 3) заявляє, що вважаючи домагань основаня самостійного українського університета за свій найширший постулят, жадає тим часом безпроволочного переведеня повної рівноправности української мови і креовання паралельних з польськими катедр з українською викладовою мовою на всіх виділах львівського університета, яко одиноке може уможливити її поворот до краю; 4) визиває загал товаришів-українців на всіх австрійських університетах до як найенергійнішого ведення дальшої боротьби в тім напрямі, а коли б дотеперішній спосіб показався недостаточним, взятися за найрадикальніші способи борби, хоч би в сій борбі прийшлося їй навіть зовсім зрезигнувати з університетських студій; 5) висказує своє невдоволене українським послам за їхню нерішучу акцію в справі основаня українського університета і управильнення відносин на львівським університеті і визиває їх до як найенергійнішої акції в університетській справі» [5, с. 41–42].

Доповнення до цієї резолюції висунув студент теології М. Галушинський, запропонувавши ще один пункт: 6) «висказує тим бувшим товаришам, які не потрапили стати в обороні потоптаних національних справ і солідарно виступити з львівського університета, найглубшу погорду, відмовляє їм всяких товариських прав, а їхнє признаване до української суспільности вважає узурпацією» [5, с. 42].

Заключний пункт сформулював Є. Косевич: 7) «висказує свою погорду кацапам за їхнє провокаційне і на скрізь нікчемне поведене» [9, арк. 77–78].

Цей документ, при всій неоднозначності самої сецесії, найбільш повно відтворює настрої цього часу. Не знаємо, яке він справив враження на українську громаду, але сецесія почала затихати. Січовики не могли провести вечорниць в честь М. Драгоманова, бо противились тому теологу, пам'ятаючи його ідеологічний напрямок. Сецесіоністи все менше цікавилися «Січчю» і записувалися до неї неохоче, заходили до товариства тільки з власної потреби, зате найчастіше їх можна було зустріти в «Кафе Віхн» та в інших кав'ярнях. Акція закінчилася у липні 1902 р., коли на з'їзді української молоді у Львові, прийнято рішення про повернення українців до Львівського університету [5, с. 42].

Тут належить відзначити, що «Січ» проводила акції виключно з національного інтересу, не сподіваючись на будь-яку вигоду для себе від прибуття сецесіоністів чи реакції місцевого населення на розголос, який вони здійснили. Збільшення кількості членів «Січі» зумовлений прибуттям львівських студентів був незначний, бо тільки невелика їх частина вступила до товариства і мало хто з них працював у ньому. Це пояснюється й обставиною, що новоприбулі надіялися на успіх загальних заходів за свій університет у Львові, тому й вважали, що їхній побут у Відні короткотривалий і вже незабаром вони повернуться на батьківщину під знаком перемоги за

справедливу справу. Сподіваючись повернутися на рідну землю, більшість сецесіоністів трималася осторонь організаційних дій «Січі», зосереджуючись на обов'язках нових студентів віденського університету. Уже наприкінці літнього семестру, не дочекавшись успіху, вони виїхали з Відня, до якого вже ніколи не повернулись. Проте деякі з них залишилися, стали членами «Січі» і зміцнили її проріділі ряди своєю цінною співпрацею.

Отже, конкретних наслідків сецесія не мала, оскільки австрійський уряд ігнорував вимоги студентів. Проте позитивним наслідком сецесії була популяризація в австрійському парламенті ідеї заснування українського університету. Сецесія мала і негативні наслідки, позаяк призвела до послаблення організованого українського студентського руху.

Список використаних джерел

1. Вітошинський Ю. Взаємини Віденської «Січі» з чужинцями / Ю. Вітошинський // Над синім Дунаєм: ювілейний збірник Українського академічного товариства «Січ» у Відні / за ред. О. Грицяя і Т. Марітчака. Відень, 1932. – 191 с. 2. Марітчак Т. Минуле віденської «Січі» / Т. Марітчак // Над синім Дунаєм: ювілейний збірник Українського академічного товариства «Січ» у Відні / за ред. О. Грицяя і Т. Марітчака. Відень, 1932. – С. 155–158. 3. Куровець І. «З мого січового минулого» / І. Куровець // Над синім Дунаєм: ювілейний збірник Українського академічного товариства «Січ» у Відні / за ред. О. Грицяя і Т. Марітчака. – Відень, 1932. – С. 44–45. 4. Кордуба М. «Січові гості» / М. Кордуба // Над синім Дунаєм: ювілейний збірник Українського академічного товариства «Січ» у Відні / за ред. О. Грицяя і Т. Марітчака. Відень, 1932. – С. 28–35. 5. Батенко Т. «Історія Віденської «Січі» // Т. Батенко. – Республіканець. – Ч. 4. – Березень. – 1993. – С. 41–42. 6. Кухар Р. Віденська «Січ»: історія Українського Академічного Товариства «Січ» у Відні (1868–1947) / Р. Кухар. – Київ, 1994. – 187 с. 7. Центральний державний історичний архів України, м. Львів (далі – ЦДАЛ України), ф. 834, оп. 1, спр. 115, арк. 24–27. 8. Січ: Альманах в пам'ять 30-их роковин основання товариства Січ у Відні (1868–1898). – Львів, 1898. – 241 с. 9. ЦДАЛ України, ф. 834, оп. 1, спр. 115, арк. 77–78.

Наталья Григорук

РОЛЬ ОБЩЕСТВА ВЕНСКАЯ «СИЧ» ВО ВРЕМЯ СЕЦЕССИИ УКРАИНСКИХ СТУДЕНТОВ ЛЬВОВСКОГО УНИВЕРСИТЕТА В 1901–1902 ГГ.

В статье освещена роль общества венская «Сич» во время сецессии украинских студентов Львовского университета в 1901–1902 гг.

Ключевые слова: общество «Сич», Вена, сецессия, украинский студенческое общество, Львовский университет.

Nataliya Hryhoruk

ROLE OF THE COMPANY VIENNA «SICH» DURING UKRAINIAN STUDENTS SECESSION LVIV UNIVERSITY IN 1901–1902

The article highlights the role of the Vienna Society «Sich» while secession Ukrainian Lviv University students in the 1901–1902.

Key words: Company «Sich», Vienna Secession, Ukrainian Student Society, Lviv University.